

LONDONA 1752 · PILNS TULKOJUMS

Krusta kari

*Voltēra vēsture
no Klermonas līdz Akrai (1752)*

JERUZALEME · SALADĪNS · KONSTANTINOPLE · SVĒTAIS LUDVIKIS

BLUSABOOKS

GUDRĪBAS GRĀMATAS · VĒSTURE

Krusta kari

Voltēra vēsture (1752)

Voltērs par krusta kariem no Klermonas koncila līdz Akras
krišanai (1095–1291): Gotfrīds no Bujonas, Saladīns,
Ričards Lauvassirds, Konstantinopoles ieņemšana un Svētais
Ludviķis. Pilns tulkojums

BlusaBooks · MMXXVI

Tulkojums, vāres un komentāri © 2026 SIA "Blusa Entertainment".

Avots: Voltērs, *Histoire des Croisades*, iespiesta kopā ar *Micromégas* (Londona, 1752). Tulkots pēc šī izdevuma lapu attēliem.

SATURS

<i>Priekšvārds</i>	5
I Pasaule pirms krusta kariem	8
II Krusta karu izcelsme	13
III Pirmais krusta karš	17
IV Jeruzalemes karaliste	24
V Otrais krusta karš	27
VI Saladīns un Trešais krusta karš	31
VII Konstantinopoles ieņemšana 1204. gadā	38
VIII Damjeta un Frīdrihs II	43
IX Svētā Ludviķa krusta kari	50
X Beigas un balance	57
<i>Komentāri</i>	59

PRIEKŠVārds

Divi gadsimti, miljoni cilvēku, viena pilsēta. No 1095. gada, kad pāvests Urbāns II Klermonā aicināja Rietumu bruņiniekus doties uz Jeruzalemi, līdz 1291. gadam, kad krita Akra, pēdējais krustnešu cietoksnis Svētajā zemē, Eiropa atkal un atkal sūtīja uz Austrumiem karaspēkus, svētceļniekus, karaļus un pat bērnus. Par krusta kariem sarakstīti tūkstoši grāmatu. Šī ir viena no pirmajām, kuras autors uz tiem paskatījās nevis kā uz svētu varoņdarbu, bet kā uz cilvēku kaislību, ticības un aprēķina stāstu — un uzdeva neērto jautājumu: ko tas viss Eiropai patiesībā deva?

Kas bija Voltērs. Fransuā Marī Aruē (1694–1778), kurš sevi nosauca par Voltēru, bija 18. gadsimta slavenākais franču rakstnieks — dramaturgs, dzejnieks, stāstu autors un nenogurdināms polemīķis. Jaunībā viņš divreiz sēdēja Bastilijā, pēc tam vairāk nekā divus gadus dzīvoja Anglijā, kur iepazīna Ņūtona fiziku, Loka filozofiju un angļu reliģisko iecietību. Visu mūžu viņš cīnījās pret to, ko uzskatīja par cilvēces lielāko ienaidnieku, — fanātismu un māntiecību, kas liek cilvēkiem nogalināt Dieva vārdā.

Voltērs kā vēsturnieks. Mazāk zināms, ka Voltērs bija arī viens no sava laika ievērojamākajiem vēsturniekiem. Viņš sarakstīja Zviedrijas karaļa Kārļa XII vēsturi (1731) un «Ludviķa XIV gadsimtu» (1751), un 1750. gadu sākumā, dzīvodams Prūsijas karaļa Frīdriha II galmā, strādāja pie milzīga darba par visas pasaules vēsturi, kas 1756. gadā iznāca ar nosaukumu «Eseja par tautu tikumiem un garu» («Essai sur les mœurs et l'esprit des nations»). Viņa doma bija jauna: vēsture nav tikai karaļu, kauju un dinastiju saraksts — tā ir tautu, paražu, tirdzniecības, mākslu un cilvēka gara vēsture. Viņš apzināti rakstīja arī par Ķīnu, Indiju un islāma pasauli, nevis tikai par kristīgo Eiropu. «Krusta karu vēsture» ir šī lielā darba daļa, kas vispirms iznāca atsevišķi.

Kāpēc tik kritiski. Voltērs krusta karus redz kā postu: miljoniem cilvēku gāja bojā, zemes iztukšojās, naudu ieguva venēcieši un dženovieši, bet Jeruzaleme galu galā palika musulmaņu rokās. Viņš ar ironiju stāsta par sludinātājiem, kas aizrāva pūļus, par kungiem, kas pārdeva savas zemes baznīcām, par pāvestu un leģātu varaskāri un par krustnešiem, kas 1204. gadā izlaupīja kristīgo Konstantinopoli. Taču viņa grāmata nav tikai apsūdzība. Ar acīmredzamu cieņu viņš raksta par Saladīnu, kurš 1187. gadā saudzēja Jeruzalemes iedzīvotājus un savā testamentā novēlēja dāvanas musulmaņu, kristiešu un ebreju nabagiem; par sultānu, kas uzklausi svēto Francisku; par arābu zinātnes un mākslas augsto līmeni. Viņš uzteic Frīdrihu II, kurš Jeruzalemi ieguva ar līgumu, nevis ar zobenu, un ar patiesu apbrīnu raksta par Svēto Ludviķi kā taisnīgu valdnieku — un tomēr skumji parāda, kā tieši šī valdnieka dedzība noveda pie divām katastrofām.

Ko grāmata aptver. Voltērs sāk ar Eiropas, turkmēņu, Konstantinopoles un Palestīnas stāvokli 11. gadsimtā un tad stāsta par Pētera Vientuļnieka un Gotfrīda no Bujonas karagājieniem, Jeruzalemes karalisti, Otro krusta karu un svētā Bernāra lomu tajā, Saladīna uzvarām un Ričarda Lauvassirds un Filipa Augusta karagājieniem, Konstantinopoles ieņemšanu 1204. gadā, bērnu krusta karu, Damjetu un Frīdrihu II, mongoļu un horezmiešu iebrukumu un abiem Svētā Ludviķa krusta kariem — līdz pat Akras krišanai. Beigās viņš uzmet krusta kariem savu rēķinu.

Kā to lasīt šodien. Voltērs rakstīja pirms 270 gadiem, bieži pēc atmiņas un pēc tiem avotiem, kas viņam bija pieejami. Daži viņa gadskaitļi un skaitļi ir neprecīzi, dažas anekdotes ir leģendas, un viņa spriedumi par stepju tautām vai ebrejiem atspoguļo 18. gadsimta priekšstatus. Mēs viņa tekstu neesam labojuši un nemīkstinājuši: tas ir tulkots pilnīgi, teikumu pa teikumam. Toties lapu apakšā vērēs mierīgi pateikts, ko vēsturnieki zina šodien, un grāmatas beigās katrai daļai ir komentārs — «Vienkāršiem vārdiem» un «Ko saka vēsturnieki»: kur Voltērs bija tālredzīgs un kur kļūdījās. Viņa vērtējumi paliek viņa paša; mēs tos nedz aizstāvam, nedz nosodām. Pret visām reliģijām un tautām, par kurām šeit stāstīts, mēs izturamies ar cieņu.

Mūsu izdevums. Tulkojums darīts pēc 1752. gada izdevuma lapām (uz titullapas — «Londres», Londona), kurā «Krusta karu vēsture» iespiesta kopā ar Voltēra filozofisko stāstu «Mikromegass» un viņa «Jauno cilvēces gara vēstures plānu»; arī tos izdodam atsevišķās grāmatās. Voltēra paša sadaļu virsraksti ir saglabāti; ērtības labad esam sadalījuši grāmatu desmit daļās un tām devuši savus virsrakstus, bet Voltēra četras īsās ievadsadaļas apvienojuši pirmajā daļā. Visas vēres ir mūsējās.

PASAULE PIRMS KRUSTA KARIEM

Ilustrācija 15. gadsimta krusta karu broniku miniatūru maniere

Eiropas stāvoklis

Kad šie kari sākās, Eiropas lietu stāvoklis bija šāds: Vācija un Itālija bija saplošītas; Francija vēl vāja; Spānija sadalīta starp kristiešiem un musulmaņiem; pēdējie no Itālijas bija izdzīti pilnīgi; Anglija sāka strīdēties par savu brīvību pret saviem karaļiem; feodālā iekārta bija iedibināta visur; bruņniecība bija modē; garīdznieki bija kļuvuši par valdniekiem un karotājiem; politika gandrīz pilnīgi atšķirīga no tās, kas šodien rosina Eiropu. Šķita, ka Romas kopības zemes ir viena liela Republika, kuras galvas gribēja būt gan Imperators, gan Pāvests. Šī Republika, kaut arī sašķelta, ilgi bija vienprātis par šo krusta karu iecerēm, kas devušas tik

lielus un tik bēdīgi slavenus darbus, jaunas karalistes, jaunus apmetinājumus, jaunas ciešanas, vārdu sakot, daudz vairāk nelaimju nekā slavas.

Turkmēņu impērijas stāvoklis

Reliģijas allaž pārdzīvo impērijas. Islams plauka, bet kalifu impēriju sagrāva turkmēņu tauta.¹ Nogurdina meklēt šo tautu izcelsmi; tā ir tāda pati kā visām tautām, kas ir vienīgi iekarotājas. Visas tās bijušas mežoni, kas dzīvoja no laupīšanas; turki un turkmēņi kādreiz mituši aiz Taurusa un Imaus,² un, kā saka, tālu aiz Araksas. Tie ietilpa to tatāru vidū, kurus senatne dēvēja par skitiem. Šis lielais Tatārijas kontinents, četras reizes plašāks par Eiropu, nekad nav bijis apdzīvots citādi kā vien ar barbariem, vismaz kopš ir kaut niecīgas zināšanas par šo zemeslodi.

Viņu senatne tikpat maz pelna nepārtrauktu vēsturi kā viņu zemes vilki un tīģeri. Vienpadsmitā gadsimta sākumā viņi izplatījās uz Maskaviju; viņi applūdināja Melnās jūras krastus un Kaspijas jūras krastus. Arābi pirmo Muhameda pēcteču laikā bija pakļāvuši gandrīz visu Mazāziju, Sīriju un Persiju. Beidzot atnāca turkmēņi un pakļāva arābus. Bagdāde, kalifu impērijas mītne, ap 1055. gadu nonāca šo jauno laupītāju rokās.

Togruls Begs jeb Ortogruls Begs,³ no kura, kā stāsta, cēlusies osmaņu dzimta, ienāca Bagdādē tāpat kā tik daudzi imperatori ir ienākuši Romā. Viņš kļuva par pilsētas un kalifa pavēlnieku, nomezdamies pie viņa kājām. Ortogruls pavadīja kalifu Kaimu⁴ uz viņa pili, turēdams viņa mūļa groži; bet, veiklāks vai laimīgāks, nekā vācu imperatori ir bijuši Romā, viņš nostiprināja savu varu un atstāja kalīfam vienīgi rūpi piektdienās iesākt lūgšanas mošejā un godu apveltīt ar valstīm visus musulmaņu tirānus, kas paši darījās par valdniekiem.

1. Turku klejotāju ciltis no Vidusāzijas (oguzi). No tām cēlusies seldžuku dinastija, kas 11. gadsimtā iekaroja Persiju, Irāku un Mazāziju.

2. Imaus bija senais nosaukums Vidusāzijas kalnu grēdām (Pamirs, Hindukušs, Himalaji).

3. Tugrils Begs (ap 990–1063), pirmais seldžuku sultāns, Bagdādē ienāca 1055. gadā. Voltērs viņu sajauc ar Ertugrulu, osmaņu dinastijas dibinātāja tēvu; seldžuki un osmaņi bija dažādas dinastijas.

4. Al Kaims, Abasīdu kalīfs (1031–1075).

Jāatceras: tāpat kā šie turkmēņi iebrukumos atdarināja frankus, normaņus un gotus, viņi tos atdarināja arī tai ziņā, ka pakļāvās uzvarēto likumiem, paražām un reliģijai. Tā ar ķīniešiem rīkojušies arī citi tatāri; un tā ir tā priekšrocība, kāda izglītotai tautai, kaut arī vājākai, jāiegūst pār barbaru tautu, kaut arī stiprāku.

Tādējādi kalifi vairs nebija nekas cits kā reliģijas galvas, tāpat kā pāvesti bijuši lombardu ķēniņu laikā.

Turkmēņu valdnieki pieņēma sultānu vārdu. Drīz viņu vidū, tāpat kā citur, parādījās slaveni vīri un pat tādi, kas to bija pelnījuši.

Konstantinopoles stāvoklis

Konstantinopoles impērija turējās; ne visi tās valdnieki bija bijuši necienīgi valdīt. Konstantīns Porfirogenets,⁵ Leona Filozofa dēls un pats filozofs, tāpat kā viņa tēvs, atjaunoja laimīgus laikus. Ja valdība nonāca nicinājumā Romāna, Konstantīna dēla, laikā, tā kļuva cienījama tautu acīs Nikēfora Fokas laikā, kurš vēl pirms imperatora goda 961. gadā bija atņēmis arābiem Kandiju; ja Jānis Cimishijs nogalināja šo Nikēforu un notraipīja pili ar asinīm, ja viņš saviem noziegumiem piepulcēja liekulību, viņš tomēr bija impērijas aizstāvis pret turkiem un bulgāriem; bet paflagoniešā Mihaila laikā bija zaudēta Sicīlija; Romāna Diogena laikā bija zaudēts gandrīz viss, kas vēl bija palicis austrumos, izņemot Ponta provinci.⁶ Šī provincē, ko šodien sauc par Turkmēniju, drīz pēc tam nonāca turka Sulaimana varā; viņš, būdams gandrīz visas Mazāzijas pavēlnieks, savas valdīšanas mītni iekārtoja Nikejā⁷ un no turienes draudēja Konstantinopolei laikā, kad sākās krusta kari.

Grieķu impērija tātad bija ierobežota — turku pusē gandrīz līdz pašai Imperatoru pilsētai un dažiem Propontidas un Melnās jūras krastiem; bet tā

5. Konstantīns VII (905–959), imperators un mācīts vīrs; viņa tēvs bija Leons VI, saukts par «Gudro».

6. Romāns IV Diogens tika sakauts un sagūstīts no seldžuku sultāna Alp Arslana pie Manzikertas 1071. gadā; pēc tam impērija zaudēja lielāko daļu Mazāzijas.

7. Sulaimans ibn Kutulmišs, seldžuku Rūmas sultanāta (Mazāzija) dibinātājs, 11. gadsimta 70. gados padarīja Nikeju par savu galvaspilsētu.